

AKRA KÜLTÜR SANAT VE EDEBİYAT DERGİSİ

HAKEMLİ DERGİ
SAYI: 5 - OCAK 2015

ROMA KATOLİK KİLİSESİNDE İKİ OTORİTE KURUMU; PAPALIK VE KİLİSE

Prof. Dr. Mustafa ALICI*

Özet: Otorite bağlamında düşünüldüğünde Roma Katolik Kilisesi, papalık kurumu ve hiyerarşiye dayalı yapısıyla Mesih'in yeniden dünyaya gelerek kuracağı ihtişamlı Tanrı krallığının hazırlayıcısı işlevini görmekte hatta bir anlamda onun somut, mukaddes, ama beşeri bir ifadesi olmaktadır.

Gücünü havarisel gelenekten alan Kiliseyi idare eden papalık ve onun otoritesi altındaki ruhbanlar, Tanrı krallığının ruhanî tarafını oluştururlar. Bu makalede papalık ve kilisenin etkin dini otoritesi ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hıristiyanlık, Papalık, Roma Katolik Kilisesi, Dinî Otorite

(Two Authorities in The Roman Catholic Church; The Papacy and the Church)

Summary: Thinking as the institution of authority, The Roman Catholic Church, within its active units such as papacy and its curia, functions as the preparatory actor for the majestic kingdom of God to be found by the Christ as well as being its concrete and holy expression in a sense.

The Catholic clergy, having their power from the apostolic tradition, with its entire priesthood unit along with papacy form the spiritual part of the kingdom of God. This article deals with the religious authoritative power of the papacy and the Church ruled by itself.

Key Words: Christianity, Papacy, Roman Catholic Church, Religious Authority

Otorite, dinler tarihinde genel olarak din adına ortaya çıkan ve müminin itaatini zorlayan güçler olarak algılanmaktadır. Ancak bu duygu, otoriter gücün tipine ve uygulama sahasına göre değişebilir. Otorite ve itaat, birbirleriyle ilişki içindeki iki terim olup, bir tarafta otoritenin baskın üstünlüğünü, öte tarafta ise edilgen olan itaat edenin bağımlılığını ve boyun eğmesini gösterir. Otoriteyi elinde tutan, aynı zamanda son sözü söyleme güç ve hakkını elinde bulundurur, sonuçta onun yargısı kati ve nihaidir. Otorite bu anlamda görüş, inanç ve hareket alanındaki müdahaleci unsuru oluşturur. Bu karakteriyle otorite, kanaatleri etkileyebilecek, fikirleri hatta inancı indirgeyebilecek veya çoğaltabilecek, sonuçta da bir harekete yöneltebilecek soyut bir güçtür.

Bünyelerinde boyun eğdirici özel bir nizamın bulunmasını özellikle vurgulayan dinlerde, bir takım zaruri otorite kaynaklarının, dinin temel değerlerini desteklemesi istenmektedir. Bu zaruri otorite kaynaklarını genel olarak daha teferruatlı bir şekilde şöyle sıralayabiliriz: 1. Krallar, din kurucuları ve dinî cemaatlerin diğer alt-liderleri gibi kişiler. 2. İnananın mutlak

*Erzincan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı

boyun eğip amel etmesini isteyen *kutsal kitaplar*. 3. Doktrinlere bağlı hakikatler ve ahlaki kurallara dayalı emirler ortaya koyan ikincil derecedeki sözlü ve/veya yazılı *gelenekler*. 4. Ruhban sınıfı veya ayinlere dayalı ritlerle ilgisi olan *dinî cemaatler*. 5. Kişinin inancını etkilemekle kalmayıp öteki kişi veya cemaatlere de tesir edebilen *kişisel dinî tecrübeler*.¹

Böylece dinlerde bulunan otorite kaynakları, dinî birliktelik ve nizamın başlıca sağlayıcıları olmasının yanı sıra meşruiyetleri çoğunlukla sorgulanabilen, hatta bir gerilim ve ihtilaf sebebi olabilen dinlerde bölünmelere yol açabilecek yapıdadırlar. Bazen reddedilen bir otoriteye karşı kan ve şiddet içeren mücadeleler de verilmektedir. Bu tür otorite algısı Roma Katolik Kilisesinde olduğu gibi olmazsa olmaz veya kendi türüne özgü (sui generis) karakter de kazanabilmektedir. Biz de Papa Francis'in Türkiye'yi ziyaret ettiği dönemde Roma Katolik Kilisesinin iki önemli otorite kurumunu ele almak istedik. Bu bağlamda Yeni Ahit'in otorite anlayışından hareket ve hız alan Kilisenin güç kaynaklarını anlamaya çalışacağız.

Giriş: Yeni Ahit ve Dinî Otorite

Yeni Ahit, genel olarak otoriteyi kilise içine hâkim olan ilahi bir kudret olarak görmektedir. Bu külliyat, İsa'nın mesajını ve müjdesini anlatan yazılar ve Tanrı sözleri olarak Hristiyan için kesin ve nihai otoriteyi oluşturur. Yeni Ahit'i okuyan bir Hristiyan, bu kitabın otoriteyi Tanrı sözlerinin mutlak gücünden aldığını hissetmekle, onunla kendisine vaaz vermekle olduğunu bilmekte ve onun kahramanlarının bu otoriteyi tezekkür anında veya dua ederken veyahut ilham edilmiş bir vizyon sırasında hatta önceki kutsal kitapları (Eski Ahit) okurken tecrübe ettiklerini öğrenmektedir. Zaten Hristiyanlara göre, İsa'nın havarileri bile bir makam sahibi oldukları için otoriter değildir; aksine onlar, İsa Mesih'in kendilerini seçtiği, buna karşılık onların da efendilerinin yeryüzündeki yaşamına ve işlerine iman ederek şahitlikte buldukları ve onun göğe çıkması anında hazır buldukları için bu otoriteye sahip olmuşlardır.²

Zaten Hristiyanlıkta mutlak otorite ve güç, bir zamanlar yeryüzünde yaşayan, yaşadığı devirde zaman zaman acı çeken ama canlı, Tanrı oğlu olan İsa Mesih modeline dayanır. Eski Ahit'te Tanrı'ya mutlak otorite verilmesine rağmen, Yeni Ahit'te Baba Tanrı'nın iradesi altında acı çeken ama sevgiye vurgu yapan bir Tanrı oğlu, bir anlamda ete-kemiğe dönüşen Tanrı'nın kendisi vardır. Aslında Tanrı'nın mutlak otoritesi, Hristiyan inancı öncesindeki dinlerin çoğunda gözüken bir durum olmasına rağmen İsa Mesih, bizzat

1. Manabu Waida, "Authority" *Encyclopedia of Religion (ER)*, ed. Mircea Eliade, New York, London 1987, II, 1-2.

2. R.P. Chanson, "Authority", *A New Dictionary of Christian Theology*, ed. Alan Richardson, John Bowden, London 1996, 58; Ekrem Sarıkçıoğlu, "Mesih", *tabula rasa* (Mayıs-Ağustos 2003), Sy 8, 32.

kendi eliyle- kendisini Tanrı oğlu kabul edenlere “Tanrı oğulları” olma yetkisini/ kapasitesini (Grekçe, *exousia*) ve bir anlamda gücünü vermişti (Yuhanna, 1/12). Hristiyanlar bunu, putların tutsaklığından kurtulma yetkisi olarak yorumlarlar.³

Yeni Ahit’te İsa’nın otoritesi Tanrı oğlu olarak tartışılmaz mutlaklıktadır (Yuhanna, 5/22-23). Onun otoritesi -Mesih olarak- kurmak için geldiği Tanrı krallığının gerçek sahibi olmasından, onun krallığından ileri gelmektedir (Yuhanna, 5/24-29; ayrıca, Matta, 9/8; 28/18). Bir insan ve beklenen Mesih olarak İsa’nın otoritesi, bizzat Baba Tanrı tarafından kendisine tevdi edilmiştir (Matta, 8/12). Hristiyanlara göre Mesih’in otoritesi, Tanrı ile insanlar arasındaki mutlak kudret eşitsizliğinin açıkça ilan edildiği bir tarzda anlatılmaktadır.⁴

Ancak burada teolojik bir gerilimde hemen kendini belli eder; Yeni Ahit, insanları yargılama yetkisini Tanrı Oğlu olarak İsa’ya verirken (Yuhanna, 5/22, 27) Baba Tanrı’nın iradesini ancak Mesih ile gerçekleştirmiş olmaktadır. Bir diğer ifadeyle burada ortaya çıkan paradoks, Yeni Ahit referanslarında Mesih’in otoritesinin daima Baba ile bağlantılı verilmesidir. Çünkü İsa Mesih, bir otoriteye “kendiliğinden (*per se*)” sahip değildir.

Bu problemi aşmak için Hristiyan (özellikle protestan) teolojisi İsa Mesih’in hem uluhiyet hem de beşeriyet karakterlerinden faydalanmak ister. Buna göre İsa’daki otorite; a. Eski Ahit dönemi otoriteyi elinde tutan peygamberin, rahiplerin ve kralların otoritesini kendi bünyesinde topladığı beşeri kul otoritesidir. b. Onunki, Baba’nın tüm işlerine ortak olduğu yani eş yaratıcı ve ortak fail olarak hareket ettiği, Tanrı oğulluğu karakterine dayanan ilahi otoritedir.⁵

Bunun yanında Yeni Ahit’te İsa Mesih açık bir dille kilise içinde hiyerarşiye dayalı bir yapıya işaret etmez. O, yine de zaman zaman beşeri otoritenin sınırlarını zorlayan bir otoriteyi bilhassa yeniden diriliş öncesinde henüz hayattayken değişik yollarla göstermişti. Mesela Yeni Ahit’te anlatıldığı üzere onun öğretileri, halkın öteki din bilginlerinde görmedikleri kadar “yetkin” olarak kati ve nihaidir ve o, kimseye bağımlı değildi (Matta, 7/28-29). O, kötü ruhlara söz geçirebilen ve bu yetkiyi dilediğine verebilen (Markos, 1/27), tabiat kanunlarını bile tersine çevirebilen (Luka, 8/24-25), Yahudi teolojisini bile sorgulayacak şekilde din bilginlerinin gözü önünde günahları affedebilen (Markos, 2/5-12) bir yetkiye sahipti.

Yeni Ahit, İsa Mesih’in mezardan çıkıp dirilişinden sonra onun otoritesini zirveye çıkarmış, artık onu bir beşer olarak değil, aksine uluhiyetini hissettirmeye başlamış biri olarak bize sunmaktadır. Bu dönemde o,

3. G. Alberigo, “Autorita e Potere”, *Nuovo Dizionario di Teologia*, ed., Giuseppe Barbaglio, Severino Dianich, Milano 1994, 79.

4. G. Alberigo, 80.

5. J. I. Packer, “Authority”, *New Bible Dictionary*, Leicester 1997, 106.

elindeki ilahi otoriteyi yeryüzünde ve gökyüzünde kurulacak olan Tanrı krallığına hizmet edecek inananlarına dağıtmaktadır. Bu yetki, *tüm insanların Mesih'e öğrenci yapılması, onların Hristiyan olarak yetiştirilmesi, vaftiz edilmesi, onların kendisine tabi olmalarının sağlanması* olarak sıralanmaktadır. Böylece yetkiye Hristiyan kurtuluş teolojisi eklenmektedir (Matta, 28/18-20; ayrıca, Yuhanna, 17/2; 12/31-32; Resullerin İşleri, 5/31; 18/9-10). Artık İsa, hem "Rab" hem de "Mesih" unvanlarıyla (Resullerin İşleri, 2/36) evrenin mutlak hâkimi ve inananlarını kurtarıcı bir vasfa bürünmüştür.

Netice olarak diyebiliriz ki İsa Mesih yeryüzündeki görevi boyunca sözlü Tevrat geleneğine dolayısıyla sonraları Talmudik Yahudilik olarak ortaya çıkan Yahudi sözlü geleneğine ve onun dinî otoritesine karşı çıkmış, sorgulamış ve çoğu kez onu eleştirmişti. Bunun yanında İsa Mesih, yazılı geleneği çok iyi bilen ve yorumlayan biri olarak Yahudi geleneğini çıkarıp kendi otoritesini yerleştirebilmişti. Böylece Musa Şeriatı, İsa Mesih'e göre hem sözle ve hem de fiille, gelmesi kaçınılmaz olan Tanrı Krallığını önceden ilan eden bir otorite ve İlahi iradedir. Ancak Hristiyanlar için yazılı Yahudi geleneği Mesih'in öncüsü ve onun hazırlayıcısı olduğundan, İsa Mesih, hayatıyla, yaptıklarıyla, görüşleriyle en önemlisi olağanüstü ölümü ve dirilişiyile o dönemdeki ve sonraki dönemlerdeki Hristiyan cemaati (kilise) için mutlak otorite olmuştur. Ayrıca onun otoriter karakteri, kilise tarihi içinde ortaya çıkacak olan sonraki pek çok Hristiyan dinî otoriteye de kaynaklık edecektir.⁶

İsa Mesih'in seçtiği *havariler de Hristiyan gelenek içinde bir diğer otoriter yapıyı* oluştururlar. Bir başka ifadeyle bu insanlar, Mesih otoritesine aidiyetleri bağlamında güç ve değer taşırlar (Matta, 28/18-20; ayrıca Markos, 16/14-18; Luka, 24/36-49; Yuhanna, 20/19-23; Resullerin İşleri, 1/6-8). Havarilerin sahip olduğu dinî otoritenin kapsamı, böylece İsa tarafından oldukça genişletilmiş; mesela havarilere bahşedilen dinî otoriteyle, onlara iman eden kimse, İsa Mesih'e iman etmiş olacak, onları kabul eden Mesih'i kabul etmiş sayılacaktır (Matta, 10/40). Onlar İsa adına sahip oldukları otorite ile tıpkı onun gibi cinleri kovabilecekler, yılanları elleriyle tutabilecek veya hastaları iyileştirebileceklerdir (Markos, 16/15). Yine onun verdiği güçle havariler artık Eski Ahit metinlerini anlama yeteneğine sahip oldular ve İsa da bunun karşılığında onları daha da güçlendirmek için Kutsal Ruh'u onlara göndereceğini vaat etti (Luka, 24/44-46). Böylece kendilerine Kutsal Ruh bağışlanan havariler, Tanrı adına insanların günahını bağışlama veya bağışlamama yetkisine sahip oldular (Yuhanna, 20/22-23). Onlar dünyanın dört bucağında İsa Mesih'in ilk ve gerçek tanıkları olarak (Resullerin İşleri, 1/8), kendilerine bahşedilen kudretle ve Mesih'in adına hareket ederek (II. Korintoslulara, 5/20) Yahuda İskaryot'tan boşalan havariliğe Mattiya'yı seçtiler

6. Waida, 4.

(Resullerin İşleri, 1/12-16). Bu seçim bile tek başına, onların İsa sonrası dinî otoritenin kendilerinde olduğunu izhar etmektedir. Zaten havariler İsa'nın evrensel kilisesini kurmak ve düzenlemek üzere yetki almışlardır (II. Korintoslulara, 5/10; 13/10; Galatyalılara, 2/7-8). Hatta onlar İsa adına onun sözcüleri ve yetkilileri olarak kilise içinde emirler vererek (I. Korintoslulara, 5/4; II. Selaniklilere, 3/6) veya kilise yetkilileri atayarak (Resullerin İşleri, 6/3, 6; 14/23) İsa'nın otoritesini kullanma vaadinin içeriğini daha da genişletmişlerdir. Bu bağlamda onlar, yaptıkları işleri veya öğrettikleri şeyleri Mesih'in ve Kutsal Ruh'un bahsettiği hakikatler ve bilgiler (I. Korintoslulara, 2/9-13) olarak gördüler. Buna karşılık kendilerine karşı çıkılmasını ise Tanrı gazabını hakeden işler olarak (I. Selaniklilere, 2/15-16) takdim etmeye başladılar.

Sonuçta havarilerin otoritesinin kilise içinde ne anlama geldiği konusunda şunu söyleyebiliriz; onlar İsa'nın yeniden dirilişinden sonra, Mesih'in hayatını, acı çekmesini ve ölümünü İbrani kutsal kitapları külliyatı ışığında yorumlaya girişmiş ve buldukları nispi hakikate göre de İsa Mesih'in, Yahudilerin beklediği Mesih, onun mesajı ve yaptıklarının ise Tanrı'nın Yahudilere vaat ettiği işlerin gerçekleşen somut ifadeleri olduğuna kani olmuşlardır. Havarilerin önderliğindeki ilk dönem kilise, bu surette İsa Mesih'le ilgili geleneklerin yaratımı ve aktarımından sorumlu olan tek otorite olma yolunu seçti. Yine ilk dönem kilise için bu gelenekler, yazılı Tevrat'ın en uygun ve en doğru yorumlarının Hristiyan bir yansımasını oluşturacaktır. Etki açısından oluşmakta olan ilk dönem pratiği, bir anlamda Hristiyanların sözlü geleneğini oluşturacaktır. Bilhassa Havarilerin arasına sonradan katılan Aziz Pavlus, tıpkı Yahudilik içindeki yazıcılar ve rabbilerin sözlü Tevrat'ın aktarımına yaptıkları temel katkıları gibi, Yahudi geleneğini bilen biri olarak Hristiyanlık içinde ortaya yeni çıkan geleneklerin yorumlanması ve aktarılmasında önemli roller üstlendi.

Havarisel otoriteyi sonuna kullanan Aziz Pavlus, tıpkı öteki Yeni Ahit yazarları gibi otoriteyi çağrıştıran Grekçe *exousia* kelimesini *kabiliyet, özgürlük ve hak* anlamında kullanmaktadır.⁷ İmanı elinde bulunduran öncelikli otorite olarak Tanrı otoritesini (I. Korintoslulara, 2/5) gören Pavlus, bizzat İsa tarafından havari olarak atanmış biri şeklinde otoriter güçleri şöyle sıralar; *kendi otoritesi* (II. Korintoslulara, 10/8; Romalılara, 1/1; I. Selaniklilere, 2/6-7; Romalılara, 1 ve 2. Galatyalılara, 1/1-13; 2/10; 1/11-12; 2/1-10. I. Korintoslulara, 9/3-18; II. Korintoslulara, 12/13)⁸, *öteki havarilerin otoritesi*

7. L. L. Belleville, "Authority" *Dictionary of Paul and His Letters*, ed. Gerald F. Hart-home, Ralph P. Martin, Leicester 1993, 54-55.

8. Hatta o kendi mektuplarının sadece bir tavsiye olmadığını (mesela, II. Korintoslulara, 3/1-3) ve etkili bir konuşmacı olmadığını söylese de (mesela II. Korintoslulara, 10/10-11) kendi otoritesini açıkça belli etmektedir.

(Mesela, I. Korintoslulara, 11/2; II. Selaniklilere, 2/15; I. Korintoslulara, 11/2; Romalılara, 6/17), *kilise içinde öteki inananların otoritesi* (Mesela, I. Selaniklilere, 5/12-13; I. Korintoslulara, 7/3-4; 11/10) ve *bizzat kilisenin otoritesi* (Efeslilere, 1/22;4/15-16; 5/23; Kolesselilere, 1/18;2/19; I. Selaniklilere, 5/19-21).

Pavlus bilhassa kilisenin otoritesinin kapsamını daha açık bir dille ifade etmektedir; buna göre Mesih'in baş olduğu bir bedeni sembolize eden (Efeslilere, 1/22; 4/14-16;5/23; Kolesselilere,1/18;2/19) ve onun zihnine sahip olarak (I. Korintoslulara, 2/16), gücünü doğrudan Mesih'ten alan (I. Korintoslulara, 5/4;Matta, 18/20) kilise, iyi-kötü ayırımı yapmak üzere her şeyi sınayabilir (I. Selaniklilere, 5/21), inananlar içinde ilahi vahiy alanların, peygamberlikte bulunanların doğruluğunu tartabilir (I. Korintoslulara, 14/29-32), aylak gezenleri uyarabilir, yüreksizleri cesaretlendirebilir veya güçsüzlere destek olabilir (I. Selaniklilere, 5/14). Ayrıca kilisenin, kendi bünyesindeki suçluya yönelik çoğunluk olarak vereceği cezalandırma veya af yetkisi de bulunmaktadır (II. Korintoslulara, 2/6). Son olarak Pavlus, İsa Mesih'in kendilerini (kiliseyi) Eski Ahit şeriatının boyunduruğundan ve bir anlamda Eski Ahit'in otoriter kurallarından kurtardığını ilan etmektedir (Galatyalı-ra, 5/1-6; I. Korintoslulara, 10/23-25; ayrıca 9/21).

Pavlus kilisenin otoritesini cemaat üzerinde tam sağlaması için aforoz yetkisini kullanmasını emretmektedir. Onun düşüncesinde aforoz, en önemli yaptırım yetkilerinden biri olup kilise birliğini sağlanmasına yönelik önemli bir caydırıcı cezadır; mesela fuhuş gibi bir ahlaksızlık durumunda kilise, yapan kişiyi topluluktan atma yetkisine haizdir (I. Korintoslulara, 5/1-2-13). Bunun yanında, kilise kendi otoritesini sosyal ahlakın sağlanması için de harcamalı ve aykırı davrananlar (I. Korintoslulara, 5/11).başta olmak üzere, öğretilere kulak asmayanları aforoz etmelidir (II. Selaniklilere, 2/1-10; 3/6).

Zaten Pavlus, otoriteye o kadar ısrarla vurgu yapmaktadır ki sonraki dönemlerde özellikle papalığın otoriter meşruiyetini sağlamlaştıracı aktivitelerine önemli bir takım dayanaklar sağlamaktadır. Aslında Pavlus'un statükocu ve mevcut otoriter yapı yanında yer almasında temel bir takım faktörler de bulunmaktadır; söz gelişi ö, dünyevi/seküler otoriteyi ilahi iradenin bir tecellisi olarak düşünmekte ve bu otoriteye itaati emretmektedir. Yine o, mevcut sosyal kurum ve değerlerin ancak otoritenin korunmasıyla sağlanacağını düşünmekteydi ve bulunduğu kontekse göre hareket etmeyi savunmaktaydı (mesela Romalılar, 13/1-5)⁹ Sonuçta Hristiyanlık onun da büyük katkısıyla gerek kutsal metinler gerekse kilise tarihi boyunca özellikle otoriteryen şiddeti destekler görünüm çizecektir.¹⁰

9. Mesela Romalılar, 13/1-5; Şinasi Gündüz, *Pavlus Hristiyanlığın Mimarı*, Ankara 2001, 224.

10. Şinasi Gündüz, *Dinsel Şiddet- Sevgi Söyleminden Şiddet Realitesine Hristiyanlık*, İstanbul 2002, 68.

Otorite, ilk dönem kiliseyi takip eden dönemlerde de etkin olarak kilise içinde havarilere ait bir kudret olarak görülmüş ve bir anlamda sonraki Hristiyan geleneğin bizzat bağlanmak için can attığı havarisellik yani onların devamı olma (apostolik olma) arzusunun temelleri atılmış olmaktadır. Yoğunlukla ilk asır içinde oluşan havarisel gelenek, öncelikle sözlü olarak aktarılırken daha sonraları Yeni Ahit kanonu (resmi metni) olarak tescil edilecektir. Nihayet tıpkı Talmud geleneğinde olduğu gibi kutsal kitabın yorumlama yetkisi kilise tarihine yayılmak üzere bırakılırken Yeni Ahit külliyatı ise Eski Ahit'in yerini alacaktır. Bu noktada özellikle Protestanlık, hem Eski hem Yeni Ahit'e en yüksek otorite verirken, onu apostolik dönem sonrası oluşan sözlü gelenekten, bilhassa papalık geleneğinden ayrı düşünmeye çalışacaktır.

Hristiyan inananlar topluluğu olarak kilise zaman içinde kurumlarıyla daha sabit ve nispeten daha tek düze bir yapı hâline geldikçe, onu yönetenlerin resmi otoritesi, kitleler üzerinde daha fazla hissedilmeye başladı. buna bağlı olarak IV. yüzyıldan itibaren teologlara ait literatür (patoloji), önceki dönem yazılı gelenek için "babaların geleneği" tabirini kullanmaya başladı. Bu isimlendirme, aynı zamanda onların ne söylediklerinden ziyade kim olduklarını gösteren tabirdir. Bu asır aynı zamanda konsil kararlarının ortaya çıktığı, onlara uymanın kilise tarafından yaptırımlarla zorlandığı dönemlerin başlangıcı olmuştur. Bizzat Protestanlara göre bu dönemle birlikte dinin harici cephesinden gelen sunî otoriteler meydana gelmeye başlamıştır. Bu harici otorite formları, onlara göre rahipler, kilise doktorları, konsiller, papalar ve benzeri öze ait olmayan kurumlar olup reform öncesinde bilhassa kilise, bu iç bünyeye ait olmayan harici otoritelerle iyice kuşatılmıştır.¹¹

Hristiyan babaları arasında kilise otoritesine değinenlerden biri ilk asır kilise önderlerinden ve ilk dönem papalarından sayılan Roma piskoposu, I. Clement (M.S. 90/92-101?)'dir. *Roma'lı Clement* diye meşhur olan bu papa göre kilise, Mesih'in askeri hizmetindeki bir ordudur ve bir ordu kadar disiplinli olarak kilise önderlerinin her türlü emrine amade hazır beklemeli, kendi bünyesindeki her rütbeden inanan da kendisinden beklenen vakarla teyakkuz içinde olmalıdır.¹²

Bu dönemde kilise içindeki otoritenin işleyişine dair problemlerin öncelikli olarak Küçük Asya'da çıktığına inanılmaktadır. Bilhassa

11. Chanson, 59; bunun yanında Yeni Ahit, bir başka otoriter güç olarak sivil idareyi görür. Ona göre pagan Roma valileri bile *Tanrı'nın amir kulları* olup zalimlere ceza vermek ve kanunu uygulamakla görevlidirler (Romalılara, 13/1-6; Yuhanna, 19/11; I. Petrus, 2/13-14; ayrıca Matta, 22/17-21. Pavlus'a göre Şeytana ait bir kudret de bulunmaktadır ve ancak bu gücünü Tanrı'nın izni ve Tanrı'nın bir ceza aracı olarak kullanır (Luka, 22/53; Kolesseilere, 1/13).

12. *The Early Chistian Fathers- A Selection from the writings of the Fathers from St. Clement of Rome to St Athanasius*, ed., trans., Henry Bettenson, Great Britain 1969, 31-32.

piskoposların otoriter yapısı konusunda yoğun bir tartışma yaşandığı kabul edilmektedir. Mesela Antakyalı Ignatius (Ö. 110?), bir piskoposun otoritesine boyun eğmeyi Tanrı otoritesine boyun eğmek olarak değerlendirmektedir.¹³ Yine Kapadokya teolojisinin önderlerinden Kayseri piskoposu Basil (MS,IV.asır), özellikle otorite derken kutsal kitap ve geleneğin otoritesini kastetmekteydi. Ona göre kilise içinde muhafaza edilen inançlar ve uygulamalar, yazılı öğretilerden veya gizemli bir şekilde havarisel gelenekten gelen "kutsal" şeylerdir ve her iki kaynak da eşit otorite taşır¹⁴

a.Papalığın Dinî Otoritesi¹⁵

İlk dönemin mirasına bütün kurumlarıyla özellikle sahip çıkan Roma Katolik Kilisesi, doğrudan kendisini inananlar topluluğunun başı Petrus'un tek varisi¹⁶ olacak şekilde, İsa'ya kadar uzanan tek, meşru, Katolik (evrensel) kilise olarak görür ve otoritedeki kesintiyi asla kabul etmez. Hatta o, kendini kutsal kitapta yer edinen apostolik gelenekle eşdeğerdeki bir kilise gelenek otoritesine sahip olduğunu iddia eder. Buna bağlı olarak Katolikler, kutsal kitap ile gelenek arasında temel bir ihtilafın olmadığını, aksine ikisinin de aynı şey ve birbirlerinin farklı bağlamlarda tecellileri olduklarını iddia eder.

13. G. Alberigo, 81.

14. *The Later Christian Fathers- A Selection from the writings of the Fathers from St. Cyril of Jerusalem to St. Leo the Great*, ed., trans., Henry Bettenson, Great Britain 1970, 59:

15. Papalığın otoritesi konusunda yapılan bilimsel çalışmalar arasında; V. Martin, "Pape", *DTC*, XI, 1877-1944; P. Poupard, "Papauté", *Dictionnaire des religions*, Paris 1993, s. 1499-1503; a.mlf., *Le pape*, Presse universitaires de France, Paris 1980; Pastor L. Vonj, *Histoire des papes*, Paris 1888-1962, I-XXII; Y. Congar - R. Aubert, *Le concile et les conciles*, Paris 1960; *Vatican II: Les seize documents conciliaires* (haz. R. P. Paul - A. Martin), Paris 1967; *Le Vatican et la Rome chrétienne*, Roma 1973, s. 6-23; J. Leclerc, *Le pape ou le concile*, Paris 1973; *La foi catholique, éditions de l'orante*, Paris 1975, s. 261-266; M. Pacaut, *Histoire de la papauté*, Paris 1976; J. J. von Allmen, *La primauté de l'église de Pierre et de Paul*, Paris 1977; L. Gagnebin, "Qu'est-ce que le Protestantisme? Trois définitions possibles", *Le Protestantisme: Ce qu'il est - ce qu'il n'est pas*, Paris 1990, s. 10-12; J. Mathieu-Rosay, *Dictionnaire du Christianisme*, Marabout-Alleur [Belgique] 1990, s. 251-255; H. Küng, *Infalible?* (trc. E. Mosbacher), London 1994; M. Feuillet, *Vocabulaire du Christianisme*, Paris 2000, s. 86; Halim Işık, *Günümüzde Papalık Teşkilatı* (doktora tezi, 2001), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü; amlf, *İlk Papa Aziz Petrus'tan Son Papa Ratzinger'e Papalık Tarihi*, İstanbul 2006; Hidayet Işık, "Papalık ve Vatikan Üzerine Özgün Bir Çalışma- Halim Işık, Günümüzde Papalık Teşkilatı", *Marife Bilimsel Birikim*, yıl: 2, sayı: 2, güz 2002, 255-26; Bekir Zakir Çoban, *Hristiyanlıkta Papalık Kurumu; Ortaya Çıkışı Tarihsel Gelişimi ve Bugünkü Durumu*, (doktora tezi, 2007), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; amlf, *Geçmişten Günümüze Papalık*, İstanbul 2009.

16. Havarilerin başı olarak Petrus, onların sözcüsü (Markos, 8/29; Matta, 18/21; Luka, 12/41; Yuhanna, 6/67-69) ve göğe yükselen Mesih'in ilk havarisel şahidi (I. Krintoslular, 15/5; Luka, 24/34) Kudüs cemaatinin önderi ve öteki kiliseler tarafından en fazla tanınan (Resullerin İşleri, 1/15-26;2/14-40;3/1-26; 4/8;5/1-11;5/29;8/18-25;9/32-43;10/5;12/17;I. Petrus, 2/11; 5/13) şahsiyettir. Katolik Kilisesi, Yeni Ahit'te Petrus'un öteki havariler üzerindeki üstünlüğünü gösteren referansların mevcut olduğuna inanmaktadır; mesela Matta, 16/13-19; Luka, 22/31-32 ve Yuhanna, 21/15-19 bunlardan bazılarıdır. Yine Katoliklere göre onun

Formel olarak Roma Katolik Kilisesi, özü itibarıyla kurumsal otoritesini, kurtuluşun objektif organı ve somut ifadesi olma karakterinden alır. Ona göre bu karakter, gelenek, sayısı yedi olan sakramentler ve ruhbanlık içine yerleşik halde bulunmaktadır. Bu durumda kilise, İsa Mesih'in ezeli varlığının tarih içindeki tecellisi/karşılığı olacaktır. Roma Katolik Kilisesi, papalık otoritesini Petrus'dan şimdiki papaya kadar kesintiye uğramayan bir ardışıklık içinde görürken otorite iddiasına bir meşruluk yetkisi vermekte ve papanın otoritesinin ruhbanlara yayılmasını onlar vasıtasıyla da cemaat içine dağılmasını sağlar. Bu vasilik yetkisi, Katolik gelenek tarafından kilise otoritesinin zemin bulmasında ve ruhban olmayanlara bu otoritenin sürekli yapılmasında hayati unsur olarak görülecektir.

Zaten papalığın neşrettiği son ilmihal (catechism) kitabında otorite, kendisi yoluyla kişilerin ve kurumların kanunlar çıkardığı, emirler verdiği ve muhataplarından itaat beklediği nitelik olarak tanımlanmaktadır.¹⁷ Buna bağlı olarak otorite bizzat Tanrı'dan geldiği için inananların itaati, ilahi menşei olan otorite kaynaklarına onur bahşetmeyi ve saygı duymayı gerektirir.¹⁸

Papalık, kilise otoritesinin en somut hâle dönüşmüş ifadesini yansıtır. Özellikle I.- II. asırlarda Roma piskoposunun ruhanî ve ahlakî otoritesi gittikçe artmıştır. Papalık, kısmen bunu siyasetin kalbinde olmasına kısmen de hem havarilerin başı Petrus'un hem de Hristiyanlığın teolojik yorumlanmasında etkin rol üstlenmiş olan Pavlus'un şehit edildiği ve hatırasının tazelenildiği Roma'da ikamet etmesine borçludur. Nitekim III. asırla birlikte papalık otoritesi, Roma şehrinin sınırlarını da aşan bir güce erişmişti. Hatta Roma piskoposunun Batı Kilisesi üzerinde hak iddiası Sardica Konsili (M.S. 343) tarafından onaylanmıştı. Roma piskoposluğu ile Petrus arasındaki karşılıklı bağı güçlü bir şekilde vurgulama, Papa I. Leo 440-469) döneminde meydana geldi. Ona göre Petrus, Roma Piskoposu aracılığıyla hâlâ tüm kiliseye hitabını sürdürmektedir.¹⁹ Dolayısıyla Hristiyanlığın ilk dönemlerinde Doğu piskoposlarının bile kullandığı ve kutsallığı üzerine tartışmaların yapıldığı bu unvan IV. yüzyıldan itibaren Roma piskoposu tarafından da kullanılmaya başlanmış, 998'de gerçekleştirilen Pavie Sinodu'nda kullanımı Roma

bir balıkçı (Luka, 5/10), Mesih'in koyunlarının çobanı (Yuhanna, 21/ 15-17), ileri gelenlerin ileri geleni (I. Petrus, 5/1) özel vahiy alan (Resullerin İşleri, 1/9-16) olması da onun imtiyazı artırır cinstendir. Papalığın prototipi olarak Katolik gelenek içinde sonraki dönemlerde ortaya çıkan ve onun otoriter vasfını betimleyen sıfatları da mevcuttur. *Misyoner, vaiz, heretiklerin tahripçisi, yeni şeriatın alıcısı, cennet kapısının bekçisi, kilise gemisinin dümençisi* bu isimlerden bazılarıdır; Richard P. McBrien, "Roman Catholicism", *ER*, XII, 430.

17. *Catechism of The Catholic Church*, ed. Geoffrey Chapman, London 1994, 416.

18. *Catechism of The Catholic Church*, 416-417.

19. R. P. C. Hanson, John Whale, "Papacy", *New Dictionary of Christian Theology (NDCT)*, 424-425.

piskoposuna hasredilmiştir.²⁰ (Papalığın aynı zamanda dinî otoritesini siyaset üzerinde de kurması, bilhassa Roma İmparatoru Büyük Konstantin'in 313 tarihli *Milano Fermanı* adıyla bilinen ve Hristiyanlara artık hoşgörüle yaklaşılacağını ilan eden buyruğuyla başladı ve ortaçağ boyunca artarak devam etti. Katolikler için X ve XI. asırlar kilise yönetiminde kısmen karanlık çağlar sayılabilir. Bu dönemde papazlık rütbesinin alım satımı, kilisenin tayin gücünün seküler otoritelere verilmesi ve kilise mallarının özel kişilere geçmesine izin verilmesi gibi yanlış uygulamalar, daha sonraki dönemde Papa VII. Gregory'nin yaptığı kilise reformlarıyla ancak durdurabilmişti. Bilhassa onun *Dictatus papae* diye bilinen resmi söylemi kilisenin ortaçağa hükmeden yeni yüzünü ve otoritesini bize gösterecektir.²¹

Bundan sonraki dönemlerde papalığın nüfuz ve otoritesinin gittikçe artarak devam ettiğini görmekteyiz; mesela, Papa III. Innocente (1198-1216) döneminde Gregory'nin papalığın otoritesini artıran uygulamaları özellikle papanın kilise üzerinde en yüksek makam hatta mutlak kudret sahibi oluşu hem teyit edildi hem de fiilen daha da hissettirildi.²² Yine Papa VIII. Boniface (1294-1303)'in *Unam Sanctam* adlı resmi belgesinde (bull) hem dünyevi hem de ruhani kudretin kilise aracılığıyla papanın elinde ve kudretinde olduğu, özellikle de dünyevi gücün ikincisine (ruhani olanına) tabi olduğu ve sonuçta her beşeri yaratığın kurtuluşunun ancak yüce Roma Pontifine (papalık makamına) boyun eğmesine bağlı olduğu ilan edilmiştir.²³ Aynı papanın siyasi otoritelere karşı üstünlüğünü savunan ve siyasi otoritenin kiliseye vergi vermesini emreden 1296 tarihli *Clericis laicos* adlı bir başka resmi söylemi mevcuttur.²⁴

Modern zamanlarda özellikle I. Vatikan Konsili (8 Aralık 1869-20 Ekim 1870), Roma Katolik Kilisesi'nin başı olarak papanın otoritesini resmen teminat altına alan *Pastor Aeternus* adlı 1870 tarihli bir dogmatik yasa çıkarmıştır. Kilise kurumun temellerinin ve papanın Petrus'a dayanan haleflik iddialarını teolojik açıdan ele alan doküman, papanın otoriter hak ve yetkilerini ve son olarak masumiyetinin ruhani temellerini düzenlemektedir.²⁵

Bunun yanı sıra öteki Katolik dinî kurumlarının yanı sıra papanın

20. Ahmet Hikmet Eroğlu- Mehmet Aydın, "Papalık", *DİA (Diyânet İslam Ansiklopedisi)*, C. XXXIV, İstanbul 2005, 160- 162.

21. Alberigo, 82-83.

22. McBrien, 432.

23. R. P. C. Hanson, John Whale, "Papacy", *NDCT*, 424-425; ayrıca, Richard P. McBrien, "Roman Catholicism", *ER*, XII, 431.

24. McBrien, 433.

25. *The Christian Faith in The Doctrinal Documents of the Catholic Church*, ed. J. Neuner, J. Dupuis, Bangalore 1983, 226-231; ayrıca *Heinrich Denzinger – Enchiridion Symbolorum definitionum et declarationum de rebus fidei et morum*, ed. Peter Hünemann, Bologna 1995, 1061-1071.

otoriter kimliğini de en sarıh olarak açıklayan Katolik disiplini *kilise iç hukuku* (Canon)'dur. İlk örneklerine Ortaçağda rastlanan ve başta papa olmak üzere ve onun otoritesi altındaki kilisenin yetkilerinin belirlendiği en önemli Katolik referansı olan bu kurallar manzumesi, bir anlamda papa otoritesinin yenilenen bir ağla güçlendirilmesini sağlamak üzere tedvin edilmiştir.²⁶

Bu tüzük ile papalık (dolayısıyla da Katolik hiyerarşi), kendi teolojisinde, ahlakî hayat anlayışında ve sakramentlerin idaresinde (özellikle de iki kişi arasındaki bir ahitleşmeden ziyade teolojik bir akit olarak algılanan evlilik sakramentinde) gittikçe otoritesini sağlamlaştırmıştır.²⁷

Bu tüzüğe göre papalığın kilise hiyerarşisindeki²⁸ otoritesi, yasamaya (legislative), icraya (executive) ve hükmi şahsiyetine ait (juridical) olmak üzere üç boyutludur. Bunlar papanın evrensel kilise üzerindeki öznel haklarını ve otoritesini temsil eder olup genelde onun meşruluğunu, geleneğe ait resmi söylemler ve öğretiler çıkarma yetkisini ve bunları uygulayıp etkin sonuçlar çıkarmayı ortaya koyan ve nihayet hiyerarşinin uymasını emredici nitelikte olan şahsi haklarıdır.²⁹ Yine bu tüzüğe göre hiyerarşi içinde ondan düşük her hangi bir otorite, çok acil ve hayati sebepler dışında papaya müdahale edemez.³⁰

Tüzüğün papalığın yüksek otoritesine ayrılmış (*De Suprema Ecclesiae Auctoritate*) bölümünde papalığın bu gücü nasıl kullandığı anlatılmıştır. Tıpkı Mesih'in tasvibiyle Aziz Petrus'un öteki havarilerle tek bir havarisel heyet (college) oluşturması gibi—aynı sebeplere dayanarak—Petrus'un halefi papa ile havarilerin halefleri olan piskoposlar da aynı heyeti oluştururlar.³¹ Buna göre Roma Kilisesi'nin başı yüce pontif (papa), havarisel kilisenin tüm yetkilerini bünyesinde toplamakta ve *Mesih'in Vekili*, evrensel (Katolik) kilisenin yeryüzündeki *Çabanı* olmaktadır. O, işgal ettiği makamın faziletiyle, kilise içinde her zaman, tam ve evrensel ruhban gücüne sahip

26. Yaklaşık 1140 yılında John Gratian adlı Bologna'lı bir keşiş tarafından *Concordia discordantium canonum* adıyla ilk kez toplanan bu kurallar manzumesi, daha sonraları konsil kararlarını, papalık kararlarını içermeye başladı. Mesela 1500 yılında Paris'te *Corpus iuris canonici* adıyla Katolik kilisesinin formel ve yapısal kurallarını belirleyen detaylı bir tüzük yayımlandı. Son dönemlerde ise önce 1917 tarihli bir tüzük hazırlanmış ve Papa XV. Benedict'in oluruyla yayımlanmıştı. Son olarak 1983 tarihinde II. Vatikan Konsili kararlarını kapsayacak şekilde genişletilerek yeni bir tüzük basıldı; James H. Provost, "Canon Law", *ER*, III, 69-71

27. McBrien, 432.

28. Kilisenin hiyerarşi yapısı bir kuruma doğrudan sınırlı değildir. O, Mesih'in kilisesinin yönetimine özel bir katılım anlamına gelir (Lumen Gentium, 10) ve episkoposluk, presbiterlik ve diyakonluk olarak üç kısımdadır; *Code of Canon Law Annotated*, ed. E. Caparros, M. Theriault, J. Thorn, Montreal 1993, 188.

29. (Titulus VIII, De potestate regiminis), Canon, 135; *Code of Canon Law Annotated*, 149-150.

30. (Titulus VIII), Canon, 140; *Code of Canon Law Annotated*, 152.

31. (De Ecclesiae Constitutione Hierarchica), Canon, 330; *Code of Canon Law Annotated*, 263-264.

olmakta ve bu otoritesini hür bir şekilde daima kullanabilmektedir.³²

Papa kiliseye ve dünyevi meselelere yönelik tam ve en büyük gücü olup, episkopal kutsama ve seçimle seçilmektedir.³³ O, işgal ettiği faziletli makamdan dolayı sadece evrensel kilise üzerinde bir kudrete sahip olmakla kalmaz aynı zamanda ona bağlı tüm kiliseler ve gruplar üzerinde de ruhban otoritesini kullanır.³⁴ O aynı zamanda kilisenin ihtiyaçlarına göre resmî söylemler ifade etme ve neşretme hakkına sahip olarak³⁵, evrensel kilisenin kurumlarını seçme ve idare etme yetkisine sahiptir.³⁶ Papanın bunlara ilave olarak ökümenik konsiller üzerinde otoritesi³⁷ ve dinî kurumlar açma yetkisi bulunmaktadır.³⁸ Hatalardan ve günahattan arınmış olarak (*infallible/masum*) papa³⁹ kilisenin hem maddi mallarının aslî hakimi⁴⁰ hem de en yetkili yargıç

32. (De Ecclesiae Constitutione Hierarchica), Canon, 331; *Code of Canon Law Annotated*, 264.

33. (De Ecclesiae Constitutione Hierarchica), Canon, 332; *Code of Canon Law Annotated*, 264.

34. (De Ecclesiae Constitutione Hierarchica), Canon, 332; *Code of Canon Law Annotated*, 264-265.

35. (De Ecclesiae Constitutione Hierarchica), Canon, 333; *Code of Canon Law Annotated*, 266.

36. (De Ecclesiae Constitutione Hierarchica), Canon, 337; *Code of Canon Law Annotated*, 268-269.

37. (De Ecclesiae Constitutione Hierarchica), Canon, 338; *Code of Canon Law Annotated*, 269.

38. (Sectio I, De Institutis Vitae Consecratae, Titulus I., Normae communes omnibus institutis vitae consecratae), Canon, 390-591; *Code of Canon Law Annotated*, 417-418.

39. Papanın *masumiyetini* vurgulayan öğreti, Luka, 22/32'de "Havari Petrus (Simon)'un masumiyetinin ilan edildiği" ayete dayandırılmaktadır. Buna göre Petrus'un temel alındığı ve onun üzerine inşa olunan kilise (Matta, 16/18-19)'nin ruhani başı olan papa, bu masumiyeti doğrudan doğruya Petrus'tan alır. I. Vatikan Konsili dogmatik yasalarından 20/10/ 1870 tarihli *Pastor aeternus* 4'e ve II. Vatikan Konsili dogmatik yasası (*Lumen Gentium*) 25/1 bölümüne göre papa, bu masumiyetini şu üç şarta dayandırarak gerçekleştirir; 1. Papa, her şeyden önce baş çoban ve öğretmen olarak kendi makamını sürdürüyor olmalı. 2. Sorulan soru veya mesele, vahyedilmiş bir iman öğretisi veya ahlaki bir öğretinin ilanı olmalı (zira papanın masumiyeti aynı zamanda, sözlü veya yazılı ilahi vahyin tümünü kapsar). 3. Papa, bir öğretiyi tanımlamak için niyetini açıklarken inecburi bir konu olarak ve kesin bir ameliye ile öneriyor olmalı. Piskoposlar da aynı masumiyeti bu şartları taşıdıkları sürece elde ederler. Masumiyetle ilgili ilk resmî öğretisi (Pastor aeternus) tam olarak teolojik açılım sağlayamamıştı bu yüzden meydana gelen tartışmalara yanıt vermek üzere detaylı bir tanımlama ancak II. Vatikan Konsili'nde dogmatik kilise yasasıyla (*Lumen Gentium* ile) sağlanmıştır. Aslında papanın masum olduğu öğretilerine ortaçağda teolog, Aziz Thomas Aquinas da değinmektedir; ona göre evrensel (Katolik) kilise, Kutsal Ruh tarafından idare edildiğinden hata yapamaz; konuyla ilgili geniş bilgi için, (Liber III, De Ecclesiae Munere Docendi), Canon, 747-749, *Code of Canon Law Annotated*, 493-495; *The Christian Faith in The Doctrinal Documents of the Catholic Church*, ed. J. Neuner, J. Dupuis, Bangalore 1983, 226-232;

40. (Liber V, De Bonis Ecclesiae Temporalibus), Canon, 1256; *Code of Canon Law Annotated*, 777.

olarak⁴¹ hiç kimse tarafından hesaba çekilemez⁴² ve yargılarına karşı gelinemez ruhani bir liderdir.⁴³ Bunun yanında papaya karşı işlenen suçlar doğrudan havarisel geleneğe karşı işlenmiş olur.⁴⁴ En önemli ceza yetkisi aforozdur. Bu ceza, suçlunun kiliseden dolayısıyla da Katolik inancından kişinin dışlanması ve kovulması anlamına gelir.⁴⁵ Papa, son olarak insanların kurtuluşu için başta Hristiyanlaştırma faaliyetleri olmak üzere misyonerliğe de önem vermelidir.⁴⁶

Zaten Roma Katolik teolojisi, Roma piskoposluğunun öteki piskoposlar üzerine üstünlüğünü/ otoritesini öncelikle savunan bir yapıdadır ve buna yönelik iddialarını XI. asırdan beri ileri sürmektedir. Doğu ve Batı kiliselerinin resmen ayrıştığı ve adına Büyük Ayrışma (Schism) denilen 1054'deki olaydan sonra Roma Katolik teolojisinden daha vurgulu söz etmemiz mümkündür.⁴⁷

Bunun yanında kilisenin başı olarak papalığın otoritesine yönelik olarak geçtiğimiz asırda ortaya çıkan iki yaklaşımdan söz edebiliriz. Birincisi modernizmin etkisiyle ortaya çıkan ve *papanın sadece Hristiyan kanaatlerinin önderi olmasına* yönelik gittikçe artan bir arzudur. Bu görüş Papa XXIII. John (1958-1963)'dan itibaren bilhassa papalığı ziyaret eden Katolik olmayan Hristiyanlar tarafından sergilenmektedir. İkinci yaklaşımın sahibi ise II. Vatikan Konsili olup, *papalığın otoritesini kısmen dağıtacak veya sınırlandıracak bir tarzda papanın öteki piskoposlarla heyetsel ilişkisine* vurgu

41. (Caput III, De Apostolicae Sedis tribunalibus), Canon, 1442; *Code of Canon Law Annotated*, 898.

42. (Titulus I, De foro competentis), Canon, 1404; *Code of Canon Law Annotated*, 871

43. (Caput II, De appellatione), Canon, 1629; *Code of Canon Law Annotated*, 1007.

44. Papanın otoritesine yönelik işlenen suçların büyüklüğüne göre cezası bulunmakta olup ayrıntılarıyla belirlenmiştir. Bunlar aynı zamanda müeyyidelerdir ve kilise içinde papanın takbih (censure) aforoz gibi ceza yetkileri bulunmaktadır. mesela papaya karşı fiziki bir darb işleyen aforoz edilir; konuyla ilgili kanunlar; Canon, 1364-1376; *Code of Canon Law Annotated*, 851-856.

45. Tüzüğün *dine ve kilise birliğine yönelik suçlar* bölümü papanın aforoz yetkisini düzenler; buna göre aforoz öncelikle ikiye ayrılır; *latae sententiae*, ruhban olmayanlara yönelik aforozu, *ferendae sententiae* ise ruhbanlara yönelik bir aforozu ifade eder. Buna göre genel olarak imandan yüz çeviren, sapkınlığa (heresy) düşen veya ayrılığı (schism) körükleyenler aforoz edilirler; (Pars II, De poenis in Singula Delicta, Titulus I, De delictis Conra religionem et Ecclesiae unitatem Canon), 1364; *Code of Canon Law Annotated*, 851; bunun yanında papanın aforoz yetkisi, kutsal bir nesneye veya mekanın kutsiyetine zarar veren veya onları alıp götüreren veya onun işlevini gidermeye çalışan birine veya kürtaj yapan ve bu işlemi yaptırnlara da yönelik olabilir; Canon, 1367, 1398, *Code of Canon Law Annotated*, 852, 866.

46. (Titulus I, De divini verbi ministerio), Canon, 756; (Titulus II, De actione Ecclesiae missionali 782; *Code of Canon Law Annotated*, 500, 512-513, özellikle Hristiyan kiliselerinin misyoner karakteri konusunda bkz; Şinasi Gündüz, Mahmut Aydın, *Misyonerlik-Hristiyan Misyonerler, Yöntemleri ve Türkiye'ye Yönelik Faaliyetleri*, İstanbul 2002.

47. J. W. Carley, "Roman Catholic Theology", *New Dictionary of Theology*, ed. Sinclair B. Ferguson, David F. Wright, Leicester 1996, 596.

yapmaktadır. Ancak yine de konsil, papalığın geleneksel ve tarihsel üstünlüğünü ve masumiyetini ihmal etmemiştir. Ancak özellikle modern din karşıtı meydan okumalar, dinî çoğulculuk, öteki Hristiyan mezhepleriyle ilişkiler ve dinler arası diyalog⁴⁸ gibi aktüel konular, papanın ve onun kontrolündeki kilisenin otoritesini sorgulayabilecek güçteki kaygıların sonuçlarıdır.⁴⁹

b. Hiyerarşiye Dayalı Evrensel Kilise Otoritesi

Roma-Katolik kilisesi, kendi otoritesini öncelikle havariyelik bir topluluk olarak inananlar topluluğundan ve bu topluluğun somut ve formel yönünü teşekkül ettiren ve işleyişini sağlayan papa ve ruhbanların hiyerarşi düzeyinden almaktadır: buna göre papalığın otoriter temsili altında Katolik kilisesi, ruhbanlar ve ruhban olmayan (laik) Katoliklerden oluşan ruhani bir birliktedir. Aynı kilise kendisini, Hristiyan imanının somut ifadesi olan sakramentlerin ve Tanrı lütfunun mümine iletildiği objektif ve makul kanal (Tanrı ile inanan arasındaki vasıta) olarak görmekte ve bu sakramentlerin işleyişini ve idaresini kendi tekeline almaktadır. Söz gelişi Katolik teolojisi göre kilisenin etkin rolü, en iyi Evharistiya Ayini'nde anlaşılır.⁵⁰ Zira Evharistiya Ayini sırasında ete-kemiğe bürünmenin gerçekten meydana geldiğine ve gerçek kurban işlemi olarak nitelenmesi gerektiğine dair öğretisi (transsubstantiation) 1215 tarihinden itibaren yürürlükte olan bir teolojik kural olmuştur.⁵¹ Burada İsa'nın eti ve kanıyla insanların kurtuluşu için kendini feda etmesi, ayini yönetme yetkisi verilmiş rahibin eliyle gerçekten ve hazır bulunan tüm inananların gözü önünde bir gizem olarak her ayinde tekrar cereyan etmektedir.

Kilisenin işleyişini sağlayan en önemli yetki yine de papaya ait olup kilise onun kutsal kitapları ve geleneği meşru yorumlamaya karar verme yetkisi (magisterum)ne saygı duyar ve ona itaat eder. Genel olarak magisterum, kilisenin resmi öğretilerini içeren bir papalık üstünlüğü olup, farklı görüşlerin sergilenmesinden ziyade kilise içinde tekdüze yapı ortaya koymaktadır. Papalık resmi söylemleri olarak kilisenin canlı otoritesini yansıtan bu

48. Katolik Kilisesi, bilhassa II. Vatikan Konsili sonrasında diyalog faaliyetlerinde ini-siyatifi eline almış, ona hız vermiş ve öteki din mensuplarına kapsamacı bir paradigmayla yaklaşarak diyalog ilişki tarzına teolojik temeller bulma yoluna gitmiştir. Özetle Katolikler için diyalog, misyona hizmet eden, misyoner bir karakterde ve misyonun entegral bir parçası olarak önemli bir araçtır; geniş bilgi için Mustafa Alıcı, *Müslüman- Hristiyan Diyalogu*, İstanbul 2005, 65-126.

49. R. P. C. Hanson, John Whale, "Papacy", *NDCT*, 424-425; papalığın otoriter yapısı konusunda ayrıca bkz; Şinasi Gündüz, *Dinsel Şiddet- Sevgi Söyleminden Şiddet Realitesine Hristiyanlık*, İstanbul 2002, 69-70.

50. Evharistiya ayininin Hristiyanlık için ne anlama geldiğine dair; Ahmet Güç, *Çeşitli Dinlerde ve İslâm'da Kurban*, İstanbul 2003, 283-297.

51. J. H. Elias, "Authority", *New Dictionary of Theology*, ed. Sinclair B. Ferguson, David F. Wright, Leicester 1996, 65.

kurallar, dindarın hayatının tüm anlarını içerebilir. Yine bu aynı zamanda Katolik teolojisi içinde evrensel kilisenin ruhbanlara dayalı otoritesini, özellikle de papanın sorumluluğu altındaki evrensel kilisenin işleyişini düzenler. Sonuçta sakramentlere dayanan ilahi lütuflar, ancak ruhbanlar tarafından dağıtıldığından, bu durum, kilise hayatı içinde ruhani bir organizasyonun⁵² uygulama alanını genişletir, dolayısıyla da kilise otoritesinin güçlenmesini ve dinamikleşmesini sağlar.⁵³

Ortaçağlardan beri Roma Katolik Kilisesi'ne üye olmak, papalık otoritesine ve ona bağlı piskoposlara boyun eğmekle eş değerde görülmüştür. Bu durum, kurumsallık açısından nevi şahsına münhasır bir durum olup, böyle bir yapıdaki kilise, inananların hayatına hâkim olan yegâne otoritedir.⁵⁴ Daha somut bir ifadeyle söylemek gerekirse Katolikler için kilise geleneği, genel olarak piskoposların oluşturduğu konsiller, papalık ve son olarak yine kilise yoluyla talim edilen öğretilerden oluşan otoriter bir kaynaktır. Zaten reform karşıtı teolojiji kanunlaştıran Trent Konsili (1545-1563) ile birlikte Katolik Kilisesi, bayramları⁵⁵ ve yedi sakramenti, bizzat Mesih tarafından kurumsallaştırılmış olarak kabul etmekte ayrıca hakikat kaynağı olarak, kutsal kitabın yanı sıra geleneği de eşit derecede otorite görmekte⁵⁶, kutsal metinlerin yorumlama yetkisini kilisenin tekeline vermektedir.⁵⁷ Halbuki Protestan âlemi, kilise geleneğinin yanılmazlığını reddeder ve geleneğin oluşturduğu tüm öğreti kayıtlarını Kitab-ı Mukaddes'in referanslarıyla test ederek onaylar.⁵⁸

II. Vatikan Konsili (1962-1965) sonrasında hem ruhban hem de ruhban olmayan inananların oluştuğu *kilisenin modern dünya içindeki yerini ve aynı zamanda otoriter rolünü ve kapsamını* şöyle özetleyebiliriz: Kilise, Tanrı halkı ve havariler cemaati olduğundan ruhban hiyerarşisinden ayrılamaz. Otorite, inananların hizmetindedir, hâkimiyet kurmak için mevcut değildir. Piskoposlar, sadece papanın delegeleri olarak görev yapmazlar. Ruhban olmayan inananlar da piskoposlarının sadece aracıları değildir.

52. Bununla birlikte II. Vatikan Konsili (1962-1965), ruhban olmayan dindarların kilise içindeki rolünü yeniden keşfetmeye girişmiş ve modern dünyada onların yardımı olmadan otoriter yapının korunamayacağını anlamıştır; Carley, 597.

53. Carley, 596-597; ayrıca Waida, 4.

54. Waida, 4.

55. Hristiyan bayramları, çoğunlukla, İsa tarafından bizzat ayinleştirilmeyen, ama sözlü gelenek otoritesiyle oluşmuş kültlerdir. Geniş bilgi için; Mehmet Katar, "Hristiyan Bayramları Üzerine Bir Araştırma", *Dini Araştırmalar*, III (Ocak-Nisan 2001) 9, 7-27

57. J. W. Charley, "Roman Catholic Theology", *NDT*, 597-598; Trent Konsili, hem yazılı hemde yazılı olmayan geleneğin, hakikat ve kural olarak kilisenin uhdesinde olduğunu belirtirken, I. Vatikan Konsili, 1870 tarihli Dei Filius adlı dogmatik yasasında kutsal kitapla geleneğin vahyin iki ana kaynağı olduğunu teyit eder. Buna göre kilise kendi otoritesini bu iki kaynaktan almakta ve bunların korunup kollanma görevini ise bizzat ilahi yetkiyle ifa etmektedir; *The Christian Faith in The Doctrinal Documents of the Catholic Church*, ed. J. Neuner, J. Dupuis, Bangalore 1983, 72-76.

58. Elias, 65.

Kutsal metinler, kutsal gelenek ve kilisenin öğretici otoritesi yoluyla iletilen Tanrı sözü olup, kutsal ruhun yol göstermesiyle yeni metotlar ışığında anlatılmalıdır. Kilise müjdeyi (İncil'i) sadece sözle değil sakramentlerde de izhar ve ilan etmeli ve inananlar topluluğu olarak, ibadetlere⁵⁹ aktif olarak katılması, buna yönelik uygun dilleri ve ritüelleri seçebilmelidir. Hiçbir kimse, Hristiyan olmak için zorlanmamalı, kimsenin insanlık onuru ile oynanmamalı, hür iradeye saygı gösterilmelidir. Kilise öteki insanları da ihmal etmemeli, Yahudiler dâhil öteki insanların da Mesih'te kurtuluşa ermesi için, onlarla diyaloga girmelidir.⁶⁰

Katolik tüzüğüne göre, bir Katolik, Katolik Kilisesi'nin otoritesi altında vaftiz olmuş ve yedi yaşını doldurmuş bir mümin olup, halis bir niyetle kilise öğretilerine, kurallarına ve ruhban otoritesine uymak zorundadır.⁶¹ Tüzüğe göre kilisenin manevi şahsiyeti bulunmakta olup⁶² Mesih'e inananlar, kendi yaşamları içinde Mesih'in ruhban, peygamberliğe ve krallığına dayalı makamına katılırlar.⁶³ Zaten Katolik Kilisesi'nden komünyon⁶⁴ olarak vaftiz olanlar, yeryüzündeki Mesih'in görülen bedeni olan kiliseye girmiş ve iman ikrarı ile sakramentler ve kilise idaresinin kurallarına uymayı kabul etmiş demektir.⁶⁵

Kilisenin idaresinde diğer büyük katkı, papanın otoritesi altında bulunan ruhban sınıftan gelir. Ruhbanların kilise içindeki rolünü de belirleyen otoriter yetkileri bulunmaktadır. Buna göre ruhban sınıfı (cleric), ilahi bir kurum olarak Mesih inananları içinden çıkan kilisenin *mukaddes* hizmetkârlardır.⁶⁶ Onlar Mesih'in bedenini inşa eden kişiler olup⁶⁷ en önemli güçleri kilise yönetiminde bulunmalarından dolayı elde ettikleri güçtür.⁶⁸ Bu güçle ruhbanlar veya bazı durumlarda onların yetki verdiği kişiler, kilise sakramentlerinin idaresini tekellerine almaktadırlar. Buna göre sadece onlar, inananları vaftiz edip Evharistiya Ayinini yönetebilir, Konfirmasyon Ayini düzenleyebilir veya evliliği gerçekleştirebilir. Yine onlar, bir inananın günah itirafını icra edebilir, ağır hastalara şifa vermek için dua edip onların son

60. Mcbrien, 436.

61. Canon 11; *Code of Canon Law Annotated*, ed. E. Caparros, M. Theriault, J. Thorn, Montreal 1993, 86-87.

62. Canon 113; *Code of Canon Law Annotated*, 134.

63. Canon 204; *Code of Canon Law Annotated* 185-186.

64. Pratik olarak Katolik bir rahibin yönetiminde Evharistiya ayinine iştirak etmek veya kiliseyle bütünleşmek.

65. Canon, 205; *Code of Canon Law Annotated* 187.

66. Liber II, Populo Dei, Pars I De Christifidelibus, Canon 207; *Code of Canon Law Annotated* 188.

67. (Titulus, I, De omnium cristifidlium obligatinibus et iuribus) Canon, 208 *Code of Canon Law Annotated* 190.

68. Canon 274; *Code of Canon Law Annotated* 229.

yağlanmasını gerçekleştirebilirler.⁶⁹

Katolik Kilisesi'nin hukuki meşruiyetine yapılan ısrarlı vurgular, II. Vatikan Konsiline kadar dinmemiştir. Konsil, hiyerarşiye dayalı bir kurum olmaktan da öte kilisenin ilk ve öncü Tanrı halkı olduğunu ve bir Hristiyan gizemi olarak kabul edilmesi gerektiğini bir kez daha ilan etmiştir. Katolik Kilisesi, ruhban egemenliğini yansıtan otoriter ve yapısal bir kurum olarak belleklerde kalsa da resmî teşekkül olarak aynı zamanda Katolik halkların tarihini de vermektedir.⁷⁰

II. Vatikan Konsili⁷¹ öncelikli olarak modern çağda özellikle değişen şartlara göre kilise otoritesinin yerini belirlemede bir takım endişeler ve sıkıntılar taşımaktaydı.⁷² Zira modern çoğulculuğun etkisiyle söz gelişi kilise otoritesinin meşruluğuna yönelik veya cinsellik, kadının rolü veyahut kilise içinde artan dinî akımlar gibi meydan okumaları, otoriteye yönelik tehlikeler olarak algıladıysa da kilise, başlangıçta yaşadığı ikilemi çabuk atlatıp konsille birlikte önünün açıldığını düşünmektedir.⁷³

Sonuç

Dinî otorite, dinlerin tarihinde sürekli görülebilen ve her dine sirayet edebilen bir unsurdur. Bir Dinler Tarihçisi dinlerdeki otoriteden bahsederken kabaca *geleneğin otoritesi*, din içinde ortaya çıkan *özel bir cemaatin otoritesi* veya *dinî bir liderliğin* (mesela ruhban sınıfının) veya *dinî iddialara dayanan siyasi otorite* gibi tasnifler yapabilmektedir. Mutlak boyun eğme ve ita-ati talep eden meşru bir güç olarak tanımlanabilen dindeki otorite, bir nizam ve bağlılığın istendiği ve/veya kurucusu olan dinlerden, ilkel ve arkaik dönem dinlerine kadar geniş bir uygulama alanına sahiptir.

Otorite bağlamında düşünüldüğünde Roma Katolik Kilisesi, papalık kurumu ve hiyerarşiye dayalı yapısıyla Mesih'in yeniden dünyaya gelerek kuracağı ihtişamlı Tanrı krallığının hazırlayıcısı işlevini görmekte hatta bir anlamda onun somut, mukaddes ama beşeri bir ifadesi olmaktadır. Papalık ve onun otoritesi altındaki ruhbanlar, Tanrı krallığının ruhanî tarafını oluştururken 1920'lerden beri siyasi bir yapı (devlet) olarak Vatikan, bu krallığın maddi (dünyevî, siyasî ve diplomatik) tarafını sembolize etmektedir.

69. Sakramentlerin ruhbanlar tarafından yürütülmesi konusunda, Nicholas Halligan, *The Administration of The Sacraments*, New York 1962.

70. Richard P. Mcbricn, 432.

71. Konsil, özellikle modern dünyada kilisenin otoriter rolüne yönelik olarak çıkardığı *Lumen Gentium* olarak bilenen ve *Constitutio Dogmatica de Ecclesia* adlı vesikayla kiliseyi önemli bir gizem olarak görür ve otorite konusundaki geleneksel Katolik görüşleri yeni bağlamlar altında yineler; *The Documents of Vatikan II.* ed. Walter M. Abbott, Joseph Gallagher, London 1972, 14-101.

72. Ali İsra Güngör, *Vatikan Misyon ve Diyalog*, Ankara 1997, 40-58.

73. Luther Adams, Thomas Mikelson, "Legitimation", *ER*, VIII,

Prof. Dr. MUSTAFA ALICI

Türkiye’de ziyaret ederken dinî açıdan Anadolu’daki kutsal haç merkezlerine ilgi duyan Papalar (mesela XXIII. John, II. John Paul, XVI. Benedictus gibi- ancak son olarak 28- 30 Aralık 2014 tarihlerinde ziyaret gerçekleştiren Papa Francis kutsal mekânları ziyaret etmemiştir) aynı zamanda Fener Patrikhanesiyle ökümenik yakınlaşmalar içine girmek isterken siyasi açıdan Türkiye’deki kilise vakıflarının hukuki durumlarını Türk yetkililerle konuşmak veya İslam dünyasındaki Hristiyan azınlığın durumlarını gündeme getirmek istemektedirler.